

Manresa conserva farmàcies centenàries

TEMA DEL MES. La ciutat té 32 farmàcies, repartides en quatre zones sanitàries. Per la distribució irregular, ja que al centre n'hi ha més. És en l'eix que va del carrer de Sobrerroca a la plaça de Sant Domènec, passant per la plaça Major, Sant Miquel i la Plana, on es conserven sis farmàcies històriques, la majoria centenàries, i gairebé totes inscrites com a comerços singulars en el catàleg de patrimoni ciutadà.

Interior de la farmàcia Esteve Foto: Francesc Rubí

L'historiador Lluís Virós, especialitzat en història econòmica i membre de l'equip redactor del pla de protecció del patrimoni, destaca que les farmàcies són comerços que sovint reben una elevada inversió, «només cal veure les farmàcies actuals que obren més estona». L'altra cosa curiosa que remarca Virós és que les farmàcies que es conserven «són de la mateixa època: des de la segona meitat del segle XIX fins als anys vint del segle XX». És el moment en què la farmàcia es converteix en un negoci autònom dels hospitals i supera l'etapa de l'apotecari per esdevenir un negoci científic lligat a la química moderna. «Cal tenir en compte que, en aquest període, les farmàcies elaboraven els medicaments mentre que avui dia només els venen». Virós remarca també que el farmacèutic Ferrer de la plaça «és un dels empresaris innovadors de final del segle XIX, quan es fa soci de Gallifa i Vila i crea la primera empresa de producció d'electricitat de Manresa, i que els «són uns dels fundadors de la química industrial a Espanya i han constituït una empresa que s'ha convertit en una farmacèutica internacional».

Teresa Comas, que és titular de la farmàcia Comas, va compaginar durant anys el dia a dia a l'establiment amb el doctorat en Química Inorgànica i la docència a la Universitat de Barcelona i va ser delegada del Col·legi de Farmacèutics a Manresa durant del 1996 al 2000, constata que el món de la farmàcia ha canviat molt en els darrers temps. Les farmàcies d'abans eren molt més artesanes, feien fórmules magistrals -pràctica gairebé desapareguda-, obrien cada dia de la setmana -diumenges inclosos? i algunes eren també un centre de tertúlia cultural i cívica. Cal tenir en compte que aquest és un "negoci" regulat per llei. La Teresa el defineix com "una estructura privada dins el sistema sanitari públic". El món de la sanitat és cada dia més anònim, però les farmàcies "som més properes als malalts" i procuren potenciar el tracte directe, com ara l'atenció a la gent gran. N'hi ha que s'especialitzen en temes com ara l'ortopèdia, la nutrició o l'homeopatia. I un dels camps que s'ha desenvolupat és el de les campanyes o programes, com ara el de detecció del càncer de còlon, la reducció de riscos cardiovasculars, la detecció de la sida, l'assistència en metadona, l'intercanvi de xeringues...

El farmacèutic Josep Trapé, que va substituir en el càrrec de delegat la Teresa Comas, també recorda que anys enrere era un sector «molt més generalista». Ara compta molt el factor de servei al pacient, «orientar la gent gran, preparar les pastilles als blisters -Sistema Personalitzat de Dosificació (SPD)-, donar consells sanitaris o nutricionals...». La jove farmacèutica Anna Solé, que s'acaba d'estrenar com a titular de la farmàcia de la Plaça, també veu més futur en l'atenció personalitzada que no pas en la venda dels medicaments, cada cop més regulats.

Farmàcies catalogades

Els catàlegs de patrimoni arquitectònic de les ciutats han començat a incloure un apartat d'arquitectura comercial. "La major part dels establiments canvien d'aparença per fer-se més atractius al públic, per la qual cosa són molt poques les botigues que tenen valor històric i artístic al mateix temps. I, dins d'aquests pocs establiments, sempre hi destaquen les farmàcies, perquè són la major part d'establiments històrics conservats i perquè són realment boniques, és a dir, perquè

en el moment de construir-les s'hi ha fet una bona inversió", explica Lluís Virós. A Manresa, doncs, encara es conserven set farmàcies històriques, la majoria centenàries. Les de la Plaça, Sant Miquel, Plana de l'Om, Born i plaça d'en Clavé estan catalogades com a comerços singulars en el catàleg del patrimoni. La de Sobrerroca, tot i haver ha estat reformada, va ser fundada l'any 1860. I l'Alíer, del carrer dels Infants, va ser fundada el 1913.

Farmàcia de la Plaça

Foto: Francesc Rubí

Des de finals de gener, la farmàcia de la Plaça ha canviat de titular. Ara ho és l'Anna Solé Pascual, d'Artés, que l'ha assumit juntament amb la seva parella manresana, Josep Fornells Uró i ha agafat el relleu a Pere Ruyra Pagès. Iniciada l'any 1886 per Ramon Oliveras de Boneu - besavi dels germans Comas i Riu, titulars de les farmàcies del mateix nom que comentem més endavant -, la farmàcia és al costat del que havia estat la drogueria Ferrer. Fernando Ferrer Roca, net de l'adroguer propietari de l'edifici, Àngel Ferrer Graner, va estudiar per farmacèutic i es va fer càrrec de la farmàcia contigua. A més del gran rètol exterior fet amb fusteria, cal remarcar a l'interior el mobiliari de fusta ornamental, el paviment hidràulic i el taulell amb les làmpades modernistes. Destaquen també els motllurats del sostre i el fresc que mostra Higiea, la deessa de la Salut. Als prestatges de la part superior es conserven un centenar de pots grans de farmàcia i una cinquantena de petits, de ceràmica i de vidre, que contenen encara els principis actius que servien per fer les fórmules magistrals.

Farmàcia Sala

Foto: Francesc Rubí

Situada a la cantonada entre el carrer de Sant Miquel i el carrer de les Beates, la titular és Maria Àngels Sala i Auví. Coneguda abans com la Farmàcia i del Cigne -ocell que surt representat a la façana i que recorda la transformació de la matèria bruta en matèria més volàtil-, va ser fundada per Baldomer Riu i Francesc de P. Cirera l'any 1901. L'any 1929, F. de P. Cirera la traspasa a Joan Sala Coll, oncle de la titular actual, provinent d'una nissaga de farmacèutics de Santpedor. El germà, Lluís Sala Coll, hi portarà el laboratori d'anàlisis del pis superior. Dissenyada per Alexandre Soler i March, conserva molts elements modernistes, que la propietària va restaurar amb gust, de la mà de Manel Mestres, i una autoclau per esterilitzar, que havia estat propietat de la família Llissach. A l'exterior té un petit porxo amb una columna amb capitell neojònic i sobre l'entrada hi ha dos alts relleus que simbolitzen la farmàcia. Té, a més, un soterrani excavat a la roca, amb pou, probablement d'un ús anterior de l'establiment.

Farmàcia Esteve

Foto: Francesc Rubí

El Dr. Antoni Esteve Cruella -la setena generació de la nissaga- és el titular actual de la farmàcia més antiga de Manresa que es manté oberta, i la Marta Altimiras Vasco n'és la farmacèutica substituïda. Va ser fundada per Tomàs Esteve Florensa l'any 1822. L'aspecte exterior modernista li ve de la reforma feta als anys vint del segle passat per Antoni Esteve Subirana, que es fa càrrec de l'establiment l'any 1927. És remarcable a l'interior un fris de tipus clàssic a la part superior de les parets, amb els noms dels farmacèutics de la família Esteve, i els elements de fusta de tot el mobiliari: el taulell d'estil clàssic, de fusta treballada, els armaris que revesteixen les parets. La rebotiga va ser escenari de moltes tertúlies polítiques impulsades per Josep Esteve Seguí, als anys vint del segle passat. L'agafador de la porta d'entrada és clarament d'estil modernista, com bona part dels detalls exteriors: els vitralls i els elements de forja. Al primer i segon pis de dalt de la farmàcia, es conserven el despatx i el laboratori. El soterrani té la funció de magatzem i es prolonga per sota de la Plana de l'Om.

Farmàcia Riu

Foto: Francesc Rubí

Al carrer del Born, número 30, a tocar de la plaça de Sant Domènec, trobem la farmàcia obra de l'arquitecte Josep Fimat Serramalera, oberta l'any 1929 per Baldomer Riu Llobet, casat amb Concepció Oliveras Serra, filla gran de Ramon Oliveras de Boneu, iniciador de la farmàcia de la plaça Major. De fet, la farmàcia ja existia des de l'any 1904, però al número 34 del mateix carrer. Ricard Comas Riu n'és el titular des del 1999, any en què va morir d'accident la seva mare, Anna M. Riu Oliveras. Destaca la façana neoclàssica amb fanals ornamentals. Cal remarcar que conserva bona part del mobiliari i els estris de l'establiment original. Destaca el gran armari central, conegut en el món farmacèutic com l'Ull de l'Apotecari, una vitrina que contenia els productes més cars, exòtics o tòxics. L'establiment dona també al carrer Nou i antigament ocupava el primer pis de l'edifici, on hi havia el laboratori d'anàlisis clíniques.

Farmàcia Comas

Foto: Francesc Rubí

Des de l'any 1982, Teresa Comas Riu és titular d'aquesta farmàcia d'estil neoclàssic, fundada el 1926 i situada en un edifici propietat de la família Balaguer, a la plaça d'en Clavé. Anteriorment havia ocupat el local que fa xamfrà amb el carrer d'Urgell. Josep Balaguer Golobart, que la va heretar del seu oncle, Josep Balaguer Vallès, en va ser el titular fins a l'any 1965, en què la va traspasar a Jaume Comas Gipuló, pare de la Teresa i casat amb Anna Maria Riu Oliveras, titular de la farmàcia Riu. De fet, durant molts anys les farmàcies Riu i Comas van funcionar gairebé de manera complementària. Entre els trets característics de l'establiment destaquen la façana, amb la fusteria dels aparadors, el taulell i el mobiliari de l'interior i els estris de farmàcia que conserva.

Farmàcia Trapé

Foto: Francesc Rubí

Josep Trapé Pujol és des del 1980 el titular d'aquesta farmàcia, situada en la confluència del carrer de Sobrerroca amb els Drets i a tocar del portal de la Muralla. Des del 1944 ho havia estat el seu pare, Josep Trapé Cornet i entremig, durant vuit anys, la va regentar Josep Balaguer. Va ser fundada per Francesc Miralles Verdaguer cap a l'any 1860 i havia ocupat gairebé tota la casa. En un dels pisos hi havia el laboratori, en l'altre hi vivia la família i en un altre a part s'hi feien magnèsies i altres preparats perquè generaven polseguera. En el soterrani hi havia hagut una fàbrica de gasoses i sifons. Tot i haver estat molt reformada, conserva peces històriques com una màquina de fer piules (pastilles) o una bona col·lecció de pots de farmàcia. Conserva també un gravat obra del pintor Francesc Morell, que mostra una visió romàntica de l'establiment.

Perfil històric de les farmàcies manresanes

«La majoria de farmàcies que es conserven són de la mateixa època: des de la segona meitat del segle XIX fins als anys vint del segle XX»

Qui millor ha estudiat fins ara el panorama farmacèutic manresà va ser el doctor en Farmàcia Ramon N. Cornet i Arboix. Si el segle XVIII va ser el segle dels apotecaris, el XIX és el sorgiment dels farmacèutics com a tals. A començament de segle trobem documentat el llicenciat en farmàcia Pere Cervós Salomó, al carrer de Sobrerroca, fins al 1856, que en la seva jubilació la va traspasar a Josep M. Granell Tomàs fins al 1863, en què es va traspasar a Frederic Duran Fulgarolas. El 1887 la va adquirir Joan Duran Clapers, que la va deixar al seu fill Ramon Duran i Canal. La farmàcia va desaparèixer definitivament l'any 1980. Al carrer de Sant Miquel, a més de l'apotecari Bernat Pejoan, hi havia també Francesc Ribot. La seva família l'any 1832 va llogar el local a l'impressor Pau Roca. També al mateix carrer hi havia l'apotecaria de la família Vallcendrera, que durant el Trienni Liberal va veure com un d'ells, Valentí Vallcendrera Pons, esdevenia alcalde de la ciutat. El 1787 es va establir a Manresa, per regentar la farmàcia de l'hospital de Sant Andreu, Tomàs Esteve Gabanyach, provinent d'Urús. El seu fill Tomàs Esteve Florensa, el 1822 ja es faria càrrec de la farmàcia Esteve de la Plana de l'Om, a qui substituiria Tomàs Esteve Pla. Més tard se'n va fer càrrec Josep Esteve Seguí. Al número 6 de la baixada del Pòpul, des del 1866 hi havia la farmàcia que regentava Vicenç Ramon Vilaseca casat amb la germana petita de Tomàs Esteve, Ignàsia. A finals del segle XIX, exercien de farmàcies drogueries, la d'Alexandre Pallàs a la carretera de Vic, Àngel Ferrer Graner a la plaça Major, que tindria continuïtat amb el farmacèutic Oliveras, i Francesc Pons Genescà al carrer del Born, que va durar fins a final del segle. Al mateix carrer, hi havia les farmàcies de Francesc Bassols i Florenci Serra. També en aquesta època cal remarcar els farmacèutics Francesc Miralles Verdaguer, fundador el 1860 de la farmàcia del carrer de Sobrerroca, cantonada amb la baixada dels Drets, a qui va substituir el seu fill Joaquim; Francesc Puigpiqué Raurich, director de la revista "El restaurador farmacèutic"; Francesc d'Assís Arola Domènech, catedràtic de la Universitat de Barcelona; Francesc Bassols Escorsell, Francesc de P. Cirera Flotats, que el 1894 va establir una farmàcia al número 26 del carrer Sant Miquel, i Florenci Serra Dilla. Des del 1871 també existia l'oficina de farmàcia del carrer d'Urgell, fundada el 1871 per Josep Ignasi Ursul Rubinat, que en començar el segle XX continuaria Manel Font

Balué, pare del botànic Pius Font i Quer i un dels fundadors del Centre Nacionalista Republicà, on també va militar el farmacèutic Josep Esteve Seguí, que va mantenir la farmàcia fins a la seva mort, l'octubre de 1927, en què se'n farà càrrec el seu fill, Antoni Esteve Subirana. Al carrer de Vilanova existia des de l'any 1851 la farmàcia de Pere Pallàs Jordà que a començaments del XX exercia el seu fill, Alexandre Pallàs Pejoan.

La farmàcia Riu l'any 1956, amb els auxiliars de farmàcia Pere Martí Albasa i, en segon terme i més proper al mostrador, Ramon Oliveras Torrents Foto: Fons Família Comas Riu

A començaments del segle XX, a més a més de les farmàcies que continuen cal esmentar noves instal·lacions. El 1901, els farmacèutics Francesc de P. Cirera Flotats i Baldomer Riu Llobet funden una oficina de farmàcia al número 14 del carrer Sant Miquel i tots dos, l'any 1904 obren una nova sucursal al número 34 del Born, fins a la ruptura de la societat l'any 1926. Un any després Cirera estrena una nova i moderna farmàcia a la Muralla i la farmàcia Riu es trasllada al número 30 del carrer del Born. Manel Font instal·la l'oficina de farmàcia prop del Torrent de Predicadors. El 1913, Pere Aliet n'obre una altra al número 2 del carrer dels Infants. El 1926, el farmacèutic Josep Balaguer Vallés inaugura farmàcia a la plaça Clavé. El 12 de novembre de 1928 és el jove farmacèutic Francesc X. Casanovas Prat qui obre un nou establiment al número 19 de la carretera de Cardona. Hi ha diversos canvis de titularitat. La dels Miralles és comprada el 1911 per Josep Gassol Massot, que el 1923 la traspasa a Manel Bellver Armengou i aquest el 1927 al farmacèutic Joan Sivillà Castells. L'any 1912 la farmàcia Pallàs es va vendre a Alfons Ribalta Foraster fins el 1934 en què la va traspasar a Josep Casamada Rusiñol. Al mateix any, la farmàcia de Manel Font del Passeig Pere III va passar a Tomàs Arderiu Pascual, però en morir jove, va passar a mans de Manel Galtés. L'any 1917, en morir Francesc Bassols, la farmàcia de Sant Domènec passa a ser propietat de Francesc Xavier Mestre Miret, que poc després es va traslladar al número 54 de la carretera de Vic. En morir el 1933, la regentà Esteve Marsal Novoa fins el 1943 quan pren possessió Josep M. Mestre. L'any 1929, la farmàcia de Cirera va ser comprada pel veí de Santpedor, Joan Sala i Coll. Durant la Guerra Civil, les farmàcies manresanes eren: Cirera, Riu, Ferrer, Casamada, Sivillà, vídua de Mestre Miret, Balaguer, Flotats, Duran, Esteve, Casanovas, fill de Pere Aliet, Galtés, Sala i Sabanés. A la postguerra van tornar farmacèutics com Ramon Duran o Cristòfol Talaverón i es va exiliar Antoni Esteve, que va morir a Barcelona el 1979. El juliol de 1939 apareix la primera dona titular d'una farmàcia, Josefa Oliveras Ferrer, a les Escodines. El 1945, Sabanés adquireix la farmàcia Galtés del passeig de Pere III i a la seva mort dos anys després la va regentar el seu fill Ramon Sabanés Sanuy. El 1943, Sivillà es va vendre la farmàcia a Francesc Bové Niubó, que la va traspasar a Josep Trapé Cornet, pare de l'actual titular Josep Trapé Pujol. El 1944, Josep Balaguer Golobart és va fer càrrec de la farmàcia de la plaça Clavé com a farmacèutic titular, que va morir dos anys després.

Com es pot veure, hi ha una certa endogàmia, perquè moltes de les farmàcies que es lloquen o es venen passen a mans d'altres farmacèutics de la ciutat, a més d'alguns matrimonis de professionals, entre ells.

Gravat de Francesc Morell que reproduceix la farmàcia Trapé